

- XI. De Pœnitentia.
XII. De Sacramentis cœteris.
XIII. De Gratia primi hominis, et statu innocentia.
XIV. De Gratiaë amissione, et statu peccati.
XV. De Gratiaë reparatione, et statu justificatorum per Christum.

PRIMA CONTROVERSIA GENERALIS

DE VERBO DEI

QUATUOR LIBRIS EXPLICATA

CONTROVERSIARUM

DE VERBO DEI

LIBER PRIMUS

UBI AGITUR DE LIBRIS SACRIS IN GENERE.

CAPUT I.

Sine Scriptura Verbum Dei.

Instituenti mihi de libris sacris disputare, primo se offert illa Quæstio : Sine Scriptura Prophetica et Apostolica ut verbum Dei recipienda : an id solum pro verbo Dei habendum sit, quod Spiritus sanctus privatim ut cuique in corde loquitur. Quam quæstionem, indignam alioqui quæ tractetur apud Theologos Christianos, peperit nobis, hoc tempore, partim Swenckfeldii et Libertinorum deliratio, partim improbitas et impudentia Lutheranorum. Gaspar Swenckfeldius (ut Fredericus Staphilus, in libro De Concordia discipulorum Lutheri, et Petrus Paladius in libro De hæresibus hujus temporis testantur) verbum scriptum tanquam litteram occidentem respuit, soloque spiritu interno contentos nos esse jubet. De Libertinis, qui auctoribus Copino et Quintino exortisunt, in hunc modum scribit Joannes Calvinus : « Jam, inquit, diximus, istos initio aperte ridere solitos si quis Scripturas allegaret : nec dissimulasse quin eas pro fabulis haberent. Interim tamen non desinebant iis uti, si quis esset locus, quem in sensum suum torquere possent. Non quod eis adhiberent fidem, sed tantum ut perturbarent idiotas, atque ita concuterent, ut tandem eos ad se possent facilius adducere. Si quis locus ipsis objiceretur respondebant : Nos

litteræ minime obnoxios esse, sed spiritum qui vivificat sequi oportere. Quin etiam porcus ille Quintinus unumquemque Apostolorum aliquo scommate notaverat, veluti Picardico suo sermone, Paulum vocans vas fractum, Joannem juvenem stolidulum, Petrum abnegatorem Dei, Matthæum fenestorem (1). » Hæc ille.

Porro Martinus Lutherus, et Joannes Calvinus, et quotquot sectatores et discipuli eorum sunt, hunc ipsum Swenckfeldii et Libertinorum errorem Romano Pontifici totique Catholicæ Ecclesie impudentissimo mendacio adscribere non verentur. Lutheri verba in libro De Conciliis et Ecclesia, prope extremo sic habent : « Papa, hac ipsa de re pene totum orbem terrarum immani mole commentariorum et librorum refertis, et in meros laqueos conscientiarum, leges, exactiones, jura divina et humana, articulos Fidei, nomen peccati et justitiæ convertit : ut meritis sit denuo tradi ignibus suum Decretale ; facile enim carere posset Ecclesia tali libro, qui horribile et irreparabile damnum dedit in magna parte generis humani : sacram Scripturam in ceno et pulvere sepelevit, et doctrinam Christianam pene integram delevit. » Hæc Lutherus, quorum similia passim leguntur in libro adversus Regem Angliæ, et in libro de falso statu Cleri, et alibi. Calvinus verba initio libri seu Instructionis adversus Anabaptistas hæc sunt : « Nec enim Papistarum more dicimus, sacrosantas Scripturas missas fieri oportere, ut auctoritati hominum acquiescamus ; hoc enim effugium censemus blasphemiam execrabilem esse. » Quapropter ut et illorum erro-

(1) In Instruct. adv. Libertinos, Cap. IX.

rem, et horum mendacium breviter refellamus, illud imprimis statuendum erit: Prophetico et Apostolico libros juxta mentem Ecclesiae Catholicae, et olim in Concilio III Carthaginiensi (1) et nuper in Concilio Tridentino (2) explicatam, verum esse verbum Dei, et certam ac stabilem regulam Fidei. Id vero his argumentis comprobamus.

CAPUT II.

Libris, qui Canonici nominantur, verbum Dei contineri.

Principio Moses, Propheta, Christus ipse, Joannes, Apostoli, vel divina dogmata ex Scripturis ipsi confirmabant, vel certe ad Scripturas legendas alios hortabantur, nec ullum unquam ad interni spiritus iudicium Scripturis neglectis remiserunt. Quorum testimonia non eo a nobis adferentur, quod ab adversariis magnifere existimemus; sed ne Scripturae, quarum auctoritate adversus nos qui eas merito veneramus, adversarii interduci abutuntur, pro eorum sententia facere videantur.

Moses igitur: *Si difficile*, inquit, *et ambiguum apud te iudicium esse perspexeris*, etc. Et infra: *Facies quodcumque dixerint, qui praesunt loco quem elegerit Dominus, et docerint te juxta legem ejus* (3). Ubi satis aperte S. Moses controversias exortas in populo Dei ex lege Domini dijudicandas docet. Ad eundem modum et Isaias clamat: *Ad legem magis, et ad testimonium* (4). Et Malach. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus: quia Angelus Domini exercituum est* (5). David quoque: *Beati qui scrutantur testimonia ejus* (6).

Christus vero primum legationem suam Scripturae testimonio confirmat, illis Prophetarum verbis in medium allatis: *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me*, etc. (7). Deinde Sadduceos ex divinis litteris confutat, cum ait: *Nonne ideo erratis non scientes*

Scripturas? Et infra: De mortuis autem quod resurgant, non legistis in libro Moysi etc. (8) Porro Phariseis quo alio argumento silentium imposuit quam illo, quod ex David de promptis? Et rursus eosdem Phariseos, non ad spiritum aliquem internum, sed ad Scripturas divinas rejicit dicens: *Scrutaminus Scripturas* (9).

Jam vero Joannes Baptista testem legationis suae, non spiritus interni iudicium, sed Isaiam Prophetam adhibuit; siquidem interrogatus quis esset: *Ego*, inquit, *vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta* (10). De Berœensibus illud non sine laude commemoratur in Actis Apost. quod cum Paulum Apostolum audivissent, scrutabantur quotidie Scripturas, si haec illa se haberent (11). Ipsi vero Apostoli Petrus, Paulus, Joannes, Jacobus, Judas, non modo in singulis epistolis frequenter adhibent testimonia Legis et Prophetarum, quae nimis longum esset hoc loco recensere; sed interdum etiam Scripturarum auctoritatem universe praedicant: *Habemus*, inquit S. Petrus, *firmiorem prophetarum sermonem, cui bene facitis attendentes, tanquam lucernae lucenti in caliginoso loco* (12). Et S. Paul.: *Ab infantia, inquit, sacras Litteras nosti, quae te possunt instruere ad salutem. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus* (13). Denique Deus ipse ad Josue: *Non recedat, inquit, volumen legis hujus ab ore tuo, sed meditaberis in eo diebus ac noctibus*. (14) Cum Mose igitur pugnant, cum Prophetis, cum Apostolis, cum Christo ipso, ac Deo Patre, et Spiritu sancto, qui sacras litteras et oracula divina contemnant.

Deinde regula Catholicae Fidei certa notaque esse debet; nam si nota non sit, regula nobis non erit: si certa non sit, non regula quidem erit. Porro privata Spiritus revelatio, ut in se certa sit, nobis tamen nota esse nullo modo potest, nisi forte divinis testimoniis, id est, veris miraculis confirmetur; quorum extrema penuria ii praesentium laborant, qui hoc nostro saeculo non minus quam ceteri spiritum jactant. Nam quis mihi fidem faciet, non mentiri Anabaptis-

tam, cum se a spiritu afflatum dicit? Sed fac; non mentiri: qua via cognoscam spiritum illum, spiritum lucis et non spiritum tenebrarum esse? Et cum tam multi hoc tempore ducem ac doctorem Spiritum Sanctum habere se gloriantur, et tamen inter se sic animis sententiisque dissideant ut alii alii sint haeretici, fieri certe non potest ut omnes recte sentiant. Quod si aut falluntur omnes, aut quod est omnino necessarium, aliqui: quis affirmare audebit, ex eorum numero se non esse, qui a spiritu Satanæ deluduntur?

At sacris Scripturis, quae Prophetis et Apostolicis litteris continentur, nihil est notius, nihil certius, ut stultissimum esse necesse sit, qui illis fidem esse habendam negat. Notissimas enim esse, testis est orbis Christianus et consensio omnium gentium, apud quas nullis jam saeculis summam semper auctoritatem obtinuerunt: certissimas autem atque verissimas esse, nec humana inventa, sed oracula divina continere.

Primo testis est veritas vaticiniorum, de qua sic loquitur S. Augustinus: «Scripturae fides mirabilem auctoritatem non immerito habet in orbe terrarum atque in omnibus gentibus, quas sibi esse credituras, inter caetera vera quae dixit, vera divinitate praedixit.» Et rursus: «Quanto minus, inquit, credendum est illis litteris quas plenas fabulosas velut antiquitatibus proferre voluerint, contra auctoritatem notissimorum divinorumque librorum, quae totum orbem sibi crediturum esse praedixit, et cui totus orbis, sicut ab ea praedictum est, credidit: quae vera se narrasse praerita, ex his quae futura praenuntiavit, cum tanta veritate impleantur, ostendit (1).»

Secundo testis est incredibilis quaedam et plane divina conspiratio atque concordia tot virorum, qui diversis locis, temporibus, linguis, occasionebus sacra volumina conscripserunt, ut non tam ipsi scriptores diversi, quam unus scriptoris diversi calami fuisse videantur. Itaque recte Theod. praefatione in Psal. et Sanctus Greg. praefat. in Job, linguas et manus Scripturarum sacrarum nihil aliud, quam Spiritus sancti calamos appellandos esse censuerunt.

Et S. Augustinus de hac admirabili con-

cordia Scripturarum loquens: «Auctores nostri, inquit, in quibus non frustra sacram litterarum figurat et terminatur Canon, absit ut inter se aliqua ratione dissentiant. Unde non immerito cum illa scriberent, eis Deum, vel per eos locutum, non pauci in scholis atque Gymnasiis litigiosis disputationibus garruli, sed in agris atque urbibus, cum doctis atque indoctis, tot tantique populi crederent. Ipsi sane pauci esse debebant, ne multitudinem vilioserent, quod religione carum esse oporteret, nec tamen illa pauci, ut eorum non sit miranda consensio. Neque enim in multitudinis Philosophorum, qui labore etiam litterarum monumenta suorum dogmatum reliquerunt, facile quis inveniret, inter quos cuncta quae sensere conveniant (2).»

Tertio testis est Deus ipse, qui aliquando coelesti animadversione Scripturam hanc suam ab humana profanatione defendit. Miranti siquidem Ptolemaeo Regi, cur divinorum librorum nulli, neque Historici, neque Poetae veteres meminissent; Demetrius Phaleraeus respondit, ut ex Aristaeo referunt Joseph. et Euseb. Praepar. Evang. (3) Divinam hanc Scripturam esse, atque a Deo ipsam datam; propterea si qui profanorum hominum eam attingere voluerunt, eos a Deo percussos continuo resillisse. Affirmavitque Theopompum quemdam, quod aliquid divinorum voluminum Graeca oratione ornare voluerat, subito, mentis quadam agitatione divinitus immissa, vehementer perturbatum ab incepto opere coactum esse desistere: Theodorum vero Tragœdiarum scriptorem, quod nescio quid e divina Scriptura ad fabulam quamdam transferre decreverat, luminibus captum orbatumque esse: ita repentina calamitate insignem temeritatem continuo esse repressam.

Quarto testis est ipsa Scriptura, cujus si verae fuerint praedictiones rerum futurarum, ut eventus postea comprobavit, cur vera non sint rerum praesentium testimonia? Verum igitur est, quod ait David: *Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam* (4). Verum quod ait Zacharias: *Benedictus Dominus Deus Israel etc. Sicut locutus est per os Sanctorum, qui a saeculo sunt, Prophetarum ejus* (5). Verum quod ait

(1) Cap. 47. — (2) Sess. IV. — (3) Deut. XVII. 8. et 10. — (4) Cap. VIII. 20. — (5) Cap. II. 7. — (6) Ps. CXVIII. 2. — (7) Isai. LXI. 1. — (8) Marc. XII. 24 et 29. — (9) Math. XXII. 43. et Joan. V. 39. — (10) Joan. I. 23. — (11) Cap. XVII. 11. — (12) II. Petr. I. 19. — (13) II. Timot. III. 15. — (14) Jos. I. 8.

(1) Civ. Dei. Lib. XII. Cap. 9. et 10. — (2) Civ. Dei. Lib. XVIII. Cap. 41. — (3) Antiq. Jud. Lib. XII. Cap. 2.; Praepar. Ev. Lib. VIII. Cap. 1. — (4) II. Reg. XXIII. 2. — (5) Luc. I. 68 et 70.

Petrus : *Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines* (1). Et Paulus : *Omnis Scriptura divinitus inspirata* (2). Verum denique id quod omnes prophetae identidem repetunt : *Hæc dicit Dominus*.

Postremo testis est infinitus prope numerus divinatorum miraculorum, quæ omnibus sæculis facta sunt ad ea dogmata comprobanda, quæ in his Litteris continentur.

Quare cum sacra Scriptura regula credendi certissima tutissimaque sit, sanus profecto non erit, qui ea neglecta, spiritus interni sæpe fallacis, et semper incerti, iudicio se commiserit. Et probe sanctus Augustinus in prologo de Doctrina Christiana, his verbis Christianos admonuit : « Caveamus tales tentationes superbissimas et periculosissimas, magisque cogitemus, et ipsum Apostolum Paulum, licet divina et ecclesiæ voce prostratum et instructum, ad hominem tamen missum esse, ut Sacramenta perciperet, atque copularetur Ecclesiæ : et Centurionem Cornelium, quamvis exauditas orationes ejus, eleemosynasque respectas ei Angelus nuntiaverit, Petro tamen traditum imbuendum ; per quem non solum Sacramenta perciperet, sed etiam quid credendum, quid sperandum, quid diligendum esset, audiret. »

Huc accedit, quod providentia Dei ita quodque regit et moderatur, ut ejusque natura postulat : natura autem hominum id postulat, ut quoniam animo et corpore præditi sumus, et corporalia facilius quam spiritualia capimus ; per ea, quæ sensibus corporis percipiuntur, quasi per quosdam gradus, ad spiritualia et coelestia deducamur. Non igitur omnes vulgo, per internum afflatum Deus docet, quid de se credi, quidve a suis agi velit : sed per corporales litteras, quas et cerneremus, et legeremus, erudire nos voluit. « De illa civitate, unde peregrinamur, inquit Augustinus, litteræ nobis venerunt ; ipsæ sunt Scripturæ, quæ nos hortantur, ut bene vivamus (3). »

Neque vero si David, Moses, Isaias, Petrus, Paulus, Joannes, et alii quidam pauci in cœtum quodammodo Angelorum admissi, ab ipso fonte veritatis per se sapientiam hanterunt, continuo ceteri etiam homines, neque divinis litteris, neque ullis doctoribus opus habebunt. Alia siquidem ratio esse debet fundamentorum, alia parietum, alia mon-

tium, alia collium. Numquid omnes Apostoli ? numquid omnes Prophetae ? numquid omnes fundamenta ? numquid omnes montes ? et si omnes montes ; ubi colles ? si omnes fundamenta ; ubi domus ? si omnes Apostoli et Prophetae ; ubi synagoga populorum ? de qua scriptum est in Psalm. VII. *Et synagoga populorum circumdabit te* (4). Nos igitur superædificamur, ut Apostolus ait, super fundamentum Apostolorum et Prophetarum (5), quorum prædicatione et litteris erudimur : illi vero, qui ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis, sustentantur atque nituntur ipso summo angulari lapide Christo Jesu.

Sole ex oriente, montium cacumina illustrantur ; inde autem ad colles, et usque ad imas valles radii luminis derivantur. Ita juxta Psalm. LXXI, suscipiunt montes pacem populo, et colles justitiam : « Montes, inquit S. Augustinus, excelsæ animæ sunt, colles parvæ animæ sunt ; sed ideo montes excipiunt pacem, ut colles possint excipere justitiam. Quæ est justitia quam colles excipiunt ? Fides : quia justus ex fide vivit. Non autem exciperent minores animæ fidem, nisi majores animæ, quæ montes dicte sunt, ab ipsa sapientia illustrarentur, ut possent parvulis trajicere, quod possint parvuli capere. » Et infra : « Oculos nostros cum levamus ad Scripturas, quia per homines ministratae sunt Scripturæ, levamus oculos nostros ad montes, unde auxilium veniet nobis (6). »

Postremo, si in quavis humana Republica, sublati legibus institutisque majorum, id unicuique liceret, quod naturali sua prudentia æquum ac justum censeret ; quanta perturbatio rerum omnium ? quanta confusio sequeretur ? quam brevi tempore tota ea Republica funditus interiret ? et nemo tamen est, qui non aliquid sapiat in rebus humanis, quique omni prorsus iudicio careat. Quid igitur fieret, si in ea Republica, quæ divina potius quam humana est, et in qua multa necessario supra rationem naturalem credenda, multa supra humanas vires agenda sunt, sacra eloquia divinitus inspirata tollerentur e medio, et solus internus afflatus expectandus et sequendus esset ? quid, quod maxima pars hominum ex rudibus et imperitis constat, qui nihil sibi divinitus indicari, ne per somnium quidem unquam senserunt ; quid igitur isti expectabunt sem-

(1) II. Petr. I. 21. — (2) II. Timoth. III. 16. — (3) Conc. II. in Psal. 90. — (4) Psalm. VII. 8. — (5) Eph. II. 20. — (6) Tract. I. in Joan.

per ? nihil interim credent ? in omnem æternitatem peribunt ? an assequentur sine fide justitiam ? vel beatitudinem sine justitia ? Sed habent Swenckfeldiani ac Libertini argumenta, quibus sententiam confirmat ac tueantur suam, scilicet, ut non sine ratione insanire videantur. Illa igitur qualia sint inspiciamus.

CAPUT III.

Refellitur obiectio ex verbis B. Pauli : Littera occidit, spiritus autem vivificat.

« Apostolus Paulus, inquit, disertis verbis litteram a spiritu distinguit, et illam ad Testamentum vetus aperte rejicit, quam etiam occidentem vocat ; hunc autem novi Testamenti proprium esse confirmat, et vivificantem nominat. *Idoneos, inquit, nos fecit ministros novi Testamenti non littera, sed spiritu. Littera enim occidit, spiritus autem vivificat* (1). Igitur quemadmodum vetus Testamentum Judæorum est, et nihil ad homines Christianos pertinet ; ita nec Scripturæ divinae, quæ nihil aliud, quam litteræ sunt, ad Christianos homines pertinebunt. »

Ad hoc argumentum facile respondemus, ac primum si res ita se habet, et nihil ad nos sacrae litteræ pertinent, cur ipse Christus ait Joan. V. *Scrutamini Scripturas ?* cur Paulus tot litteras scripsit ? cur I. Tim. IV discipulum monuit, ut lectioni operam daret ? Sed nimirum Apost. Paulus, neque per litteram occidentem, sacram Scripturam ; neque per spiritum vivificantem, internam Spiritus allocationem intelligi voluit. Neque aliud sunt Paulo litteræ et spiritus, quam Joanni lex et gratia. *Lex, inquit Joan. cap. I, per Mosem data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est* (2). Et S. Aug. Contra Faustum : « Eadem, inquit, lex, quæ per Mosem data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est, cum accessit litteræ spiritus, ut inciperet impleri justitia legis, quæ non impleta reos etiam prævaricatione faciebat (3). » Quod autem Paulus per litteram legem signi-

ficet, ex verbis sequentibus potest intelligi. Nam cum dixisset : *Idoneos nos fecit ministros novi Testamenti ; non littera, sed spiritu : Littera enim occidit, spiritus autem vivificat ;* subjecit continuo : *Quod si ministratio mortis, litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus ejus, quæ evacuatur ; quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria* (4) ? Quibus verbis nullum reliquit dubitandi locum, quin per litteram occidentem lex in lapidibus descripta intelligenda sit.

Sed operæ pretium erit breviter explicare, lex illa per Mosem data, cur littera, ac lex occidens, cur Testamenti veteris propria esse dicatur ; ne, dum Libertinos et Swenckfeldianos refellimus, aliquid Lutheranis concedere videamur.

Ac prima quidem dubitatio facillima et pene nulla erit, si Moses cum Christo, et lex conferatur cum gratia. Etenim Moses cum legem datam a Deo deferret ad populum, nihil defulit aliud quam litteras incisas in lapide ; Christus vero, nec litteras ullas scripsit, nec ab alio scriptas attulit, sed spiritum dilectionis et gratiæ, qui ne scribi quidem potest, cordibus suorum afflavit. Itaque merito Christi lex, spiritus et gratia : lex Moisis, littera nominata est.

Cur autem occidere lex dicatur, non eadem omnium sententia est. Origines Contra Celsum (5), litteram occidentem significare videtur esse Scripturam ipsam, cum juxta propriam verborum significationem exponitur : eandem autem spiritum esse vivificantem, si mystice et spiritualiter exponatur : « Litteram, inquit, nominavit, cum juxta sensum divinas litteras accipimus ; spiritum vero cum juxta intellectum. » Et clarius lib. VII, ante medium : « Dicimus, inquit, legem esse duplicem, videlicet, alteram juxta litteram, alteram juxta sententiam, sicut et majores nostri docuerunt. Jam illam, quæ sic, ut scriptum est, accipitur, non tam nos, quam Deus, per quemdam Prophetam jus non bonum nominat, et præcepta non bona. Quem imitatus Paulus noster pronuntiavit litteram occidere, quod perinde est, ac si verba dixisset occidere. Cæterum, Spiritus, inquit, vivificat, quod tantumdem valeat, ac si nos eorum intellectu vitam consequi scripsisset. »

(1) II. Cor. III. 6. — (2) Joan. I. 17. — (3) Lib. XV. cap. 8. — (4) II. Cor. III. 8. — (5) Lib. VI. prope extremo.

Hæc Origenes; cuius sententia si ita accipiat, ut nihil omnino in divinis Scripturis ad litteram exponi possit, exploratum errorem continet, et jam dudum a Patribus explosa est. Vide Epiph. epist. ad Joan. et in hæresi Origenis. Chrysost. hom. XIII in Gen. Hieron. in epist. ad Pammachium, de erroribus Jo. Hierosol. et in cap. X Danielis. August. lib. XIII. de Civ. Dei, cap. 21. et lib. VIII Gen. cap. 1. Si sic autem, ut quæ figurate dicta sunt, ea secundum propriam verborum significationem explicare prohibeantur; vera quidem sententia est, sed in hunc Pauli locum minime quadrat. Nec enim Apostolus, cum litteram dicit occidere, de figuris Scripturarum loquitur; sed de notissimis illis præceptis, quæ in duabus tabulis lapideis scripta erant. Sic enim ait: *Littera occidit, spiritus autem vivificat. Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria, etc.* Et rursum in epist. ad Rom. ubi aliquoties repetit, legem occidere, non aliam legem adfert in medium, quam illam: Non concupisces. « Et utique, ut verbis utar August., non figurate aliquid dicitur, quod accipiendum non sit secundum litteræ sonum, cum dicitur: Non concupisces: sed aperitissimum saluberrimumque præceptum est: quod si quis impleverit, nullum habebit omnino peccatum (1). »

Jam vero S. Joan. Chrysost. in II ad Corinth. cap. III. et qui cum secuti sunt, Theodor. Theoph. Oecumenius, necnon Commentarius, qui S. Ambrosio attribuitur, et alii nonnulli, litteram occidentem, legem punientem; spiritum vivificantem, gratiam liberantem a peccatis esse docent. Lex enim non modo adulteros et latrones, sed etiam eum, qui Sabbato ligna collegerat, imperabat occidi (2). Gratia vero sceleratissimos etiam homines, et omni flagitiorum genere contaminatos, per lavacrum regenerationis, aut per verbum reconciliationis absolvit.

Cæterum hæc etiam explicatio non omnino satisfaci: nam lex divina sicut improbis penas, ita premia bonis constituit: et sicut scriptum est *Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit* (3); ita scriptum etiam est: *Levit. XVIII: Custodite leges meas, atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis* (4). Cur igitur lex occidere dicitur, non etiam vitam asserere? nam si pro-

pterea littera occidens merito appellari potest, quod transgressores suos occidat; pari ratione littera vivificans dici poterit, quod cultoribus suis vitam propagat.

Verissima igitur, et verbi Apostoli maxime consentanea S. Augustini sententia est, legem videlicet sine gratia litteram occidentem ab Apostolo Paulo, duabus de causis esse appellatam. Primum, quod cum impleri non possit, eum cui datur quodammodo prævaricatorem efficiat. *Lex, inquit idem Apostolus Rom. IV, iram operatur: ubi enim non est lex, nec prævaricatio* (5). Deinde, quod ipsa prohibitione concupiscentiam augeat: nam, ut ille recte ait: Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata: *Occasione, inquit Apostolus, accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam* (6), et S. Augustinus de spiritu et littera: « Doctrina, inquit, illa quæ præcipit: Non concupisces, bona et laudabilis lex est: sed ubi sanctus non adjuvat Spiritus inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris; profecto illo lex, quamvis bona, auget prohibendo desiderium malum: sicut aquæ impetus, si in eam partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito, cuius molem cum evicerit, majore cumulo precipitatus violentius per prona provolvitur. Et hoc est, quod fallit peccatum per mandatum, et per illud occidit, cum accedit etiam prævaricatio, quæ nulla est, ubi lex non est (7). »

Quare nec per se, nec aliqua propria vitiositate sua, sed ex occasione solum, eaque accepta, non data, lex occidit. Nam *peccatum, ut Apostolus ait: Occasione accepta per mandatum seduxit me, et per illud occidit. Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum, quod ergo bonum est, mihi factum est mors? absit: sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem* (8).

Postrema restat quæstio: cur lex, sive littera propria Testamenti veteris esse dicatur. Nam nec in Testamento veteri viguit lex sine gratia, sive littera sine spiritu; cum tam multi flourerint eo tempore justissimi, viri incedentes, ut ait Luc. de Zacharia et Elizabeth, *in omnibus mandatis, et justificationibus Domini sine querela* (9): nec in Testamento

novo regnat spiritus sine littera, sive gratia sine lege, cum Christus dixerit: *Audistis quia dictum est Antiquis, non occides: qui autem occiderit reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio* (1); et quæ sequuntur. Et rursum: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei* (2); et: *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes, eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quaecumque mandavi vobis* (3).

Quid est igitur quod Apostolus ait: *Idoneos nos fecit ministros novi Testamenti, non littera, sed spiritus* (4), qua ratione litteram, hoc est, legem a Testamento novo excludit, in quo tot leges ab ipso Christo præscribi videmus? Sed facile quæstio ista dissolvitur, si quid per se, et proprie ad utrumque Testamentum pertineat, ex proprio utriusque Testamenti fine discernamus. Testamenti veteris finis proprius erat id efficere, ut genus humanum in ipso primo parente, tanquam in radice corruptum, et vitiatum, ægrotationis vulnerumque suorum admoneretur, atque inde timore et dolore concepto Medicum quæreret. Ad hunc finem lex perducit. *Per legem cognitio peccati, inquit Apostolus* (5) et rursum: *Peccatum non cognovi, nisi per legem* (6), et B. Augustinus: « Utilitas, inquit, legis est ut hominem de sua infirmitate convinat, et gratiæ medicinam, quæ in Christo est, implorare compellat » (7).

Quare per se, ac proprie Testamentum vetus, quod legibus ac litteris continetur, timorem adducit, in servitutum generat, ut Paulus loquitur Rom. VIII et Galat. IV. Qui vero sub veteri Testamento iusti liberique fuisse leguntur, si non littera Testamenti veteris, sed spiritu Testamenti novi tales fuerunt. « Dispensabant, inquit S. August. illi sancti pro congruentia temporis Testamentum vetus, pertinebant vero ad Testamentum novum (8). » Et de peccatorum merit. et remiss. « Regnum mortis, sola in quolibet homine gratia destruit Salvatoris, quæ operata est etiam in antiquis sanctis, quicumque antequam in Carne Christus veniret, ad ejus tamen adjuvantem gratiam, non ad legis litteram, quæ jubere tantum,

non adjuvare poterat, pertinebant (9). » Finis autem Testamenti novi non alius est, quam mederi, sanare, liberare. Id vero totum præstat gratia. *Infelix ego homo, inquit Paulus, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* (10): et S. Augustinus libro De spiritu et littera: « Per legem, inquit, cognitio peccati, per gratiam sanatio anime a vitio peccati (11). »

Igitur Testamentum novum per se ac proprie, non legem adfert, sed gratiam, neclitteræ, sed spiritus solius ministerium est, nihilque est aliud, quam charitas Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis, quod tanto ante Propheta prædixit, cum ait Hierem. *Ecce, dies venient, dicit Dominus, et feriam domum Israel, et domum Juda fœdus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti; pactum, quod irritum fecerunt, et ego dominatus sum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam* (12). Itaque si de eo agatur, quod per se ac proprie ad utrumque Testamentum pertinet, verissime Paulus dixit: *Idoneos nos fecit ministros novi Testamenti, non littera, sed spiritu*. Nec minus vere Joannis: *Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est* (13).

Sed quanquam Testamentum novum per se ac proprie leges non adferat, leges tamen duplici ratione complectitur. Primum enim eas omnes leges, quæ ad bene beateque vivendum referuntur, gratia novi Testamenti non destruit, sed confirmat: quippe quæ humanæ infirmitati ad eas implendas vires præbet: *Legem, inquit Apostolus, destruximus per fidem? absit, sed legem statuimus, et infra: Quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem; Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleverit in nobis* (14), et S. August. lib. de spiritu et littera: « Lex ergo data est, inquit, ut gratia quæreretur, gratia data est, ut lex impleteretur. Neque enim suo vitio non

(1) De spirit et litt. Cap. IV. — (2) Num. XV. 35. — (3) Deut. XXVII. 15. — (4) Levit. XVIII. 5. — (5) Rom. IV. 15. — (6) Rom. VII. 8. — (7) Cap. IV. — (8) Rom. VII. 11. — (9) Luc. I. 6.

(1) Math. V. 21. — (2) Joan. III. 3. — (3) Matth. XVIII. 19. — (4) II. Cor. III. 6. — (5) Rom. III. 20. — (6) Rom. VII. 7. — (7) Epist. 200. ad Asellium. — (8) Epist. 120. ad Honoratum. — (9) Lib. I. Cap. 2. — (10) Rom. VII. 24. — (11) Cap. XXX. — (12) Jerem. XXXI. 31. — (13) II. Cor. III. 6.; Joan. I. 17. — (14) Rom. III. 31.; VIII. 3.

implebatur lex, sed vitio prudentiæ carnis. Quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit (1). »

Deinde novas etiam quasdam leges Christus tulit, ut de Baptismo, de Eucharistia, de Sacramentis cæteris, vel exhibendis, vel suscipiendis: quia tametsi Christus non ideo ad nos venit, ut tanquam alter Moses novæ legis pondere nos premeret, sed ut jacentes sub onere legis fuxilio gratiæ sublevaret; tamen ad vetera morum præcepta saluberrimas illas leges adjungendas putavit, quæ dum ad Sacramenta nos ducunt, atque ad gratiam per Sacramenta perducunt: non solum non premunt onere ponderum, verum attollunt etiam vice penarum, ut loquitur Augustinus lib. de perfect. just. Sed de prima objectione satis dictum est.

Objectiones cæteræ, quia communes sunt Swenckfeldianis et Libertinis, cum Lutheranis et Calvinisticis, in ea disputatione commodius dissolvuntur, in qua de interprete Scripturarum, et iudice controversiarum adjuvante Domino disseremus.

CAPUT IV.

Qui sint libri Sacri.

Scripturam Propheticam et Apostolicam, sacram divinamque esse, satis, ut arbitror, demonstratum est disputatione superiore. Sequitur, ut qui sint vere Prophetici et Apostolici libri deinceps explicemus. Est autem omnis hæc de numero sacrorum librorum disputatione divisa in partes tres. Primum enim de his libris agendum erit, de quorum auctoritate nulla unquam fuit inter Catholicos homines disceptatio. Deinde de his qui tametsi vere Prophetici, aut Apostolici sint, non tamen semper æque certa et explorata eorum auctoritas fuit. Postremo de his, qui nunquam a nonnullis clarissimis doctissimisque viris aliquando in numero divinorum voluminum haberentur, publico tamen totius Ecclesiæ iudicio nunquam approbati sunt.

Primi ordinis librorum hæc sunt nomina: Pentateuchus Mosis, liber Josue, Judicum,

Ruth, Regnum quatuor, Paralipomenon duo, Esdræ et Nehemiæ duo, Job, Psalterium CL Psalmorum, Proverbia, Ecclesiastes, Cantica, Prophetæ majores quatuor, Prophetæ minores duodecim, Evangeliorum libri quatuor, Acta Apostolorum, Epistolæ Pauli numero XIII, omissa videlicet sola Epistolæ ad Hebræos, Epistolæ Canonice duæ, Petri una, Joannis altera.

Secundus ordo hos libros continet: Esther, Baruch, Danielis partem, Tobiam, Judith, Sapientiam, Ecclesiasticum, Machabæorum primum et secundum, Marci, Lucæ, Joannis partes quasdam, Epistolam ad Hebræos, Epistolam Jacobi, posteriorem Petri, primam Joannis particulam, secundam et tertiam Joannis, Epistolam Judæ, Apocalypsim.

Tertius ordo illa omnia comprehendit, quæ recensentur ab Innocentio epist. III ad Exuperium, Gelasio dist. XV. can. Sancta Romana, Athanasio in Synopsi, Eusebio I. III hist. cap. 25 ex quibus hæc pauca videntur exstare, oratio Manassæ III et IV, lib. Esdræ III, item et IV Machabæorum. Psalmus CLI, Appendix libri Job, liber Hermetis qui inscribitur Pastor.

Ac primi quidem ordinis libros in Ecclesia Catholica divinam auctoritatem semper habuisse, testes sunt omnes summi Pontifices, omnia Concilia, omnes Patres, qui quacumque de causa libros enumerare studuerunt. Vide ex Pontificibus Innocentium I. in epist. III ad Exuperium c. ult. Gelasium I in decreto de libris sacris, quod exstat in II Tomo Conciliorum. Ex Conciliis Laodicenum can. LIX, Carthaginense III, can. 47, Florentinum in Institut. Armenorum juxta Iidem summæ Conciliorum, Tridentinum sess. IV.

Ex Græcis Patribus, Origenem apud Eusebium lib. VI hist. cap. 18. Ipsum vero Eusebium lib. III hist. c. 25. Athanasium in Synopsi, Gregorium Nazianzenum in lib. de Geniis Scripturis carmine conscripto, Epiphanium in lib. de mensuris et ponderibus, item eundem adversus hæresim Anomæorum, Cyrillum Hierosolymit. catechesi IV, Joannem Damascenum lib. IV, de Fide, cap. 18.

Ex patribus Latinis, Hieronymum, cum in prologo Galeato, tum in epist. ad Paulinum de studio sanctarum Scripturarum, Rufinum

in explicacione symboli, Augustinum lib. II de Doctrina Christiana capite 8. Isidorum lib. VI Etymologiarum, c. 1. His adde tres alios scriptores, qui solius Testamenti veteris libros recensent, Josephum lib. I adversus Apionem, Melitonem Sardensem apud Eusebium lib. IV hist. c. 26. (1), et Hilarium præfatione in Psalmos.

Porro cæteri Patres Justinus, Irenæus, Basiliius, Tertullianus, Cyprianus, Ambrosius, omnesque alii, tum Græci, tum Latini, quamvis divinorum librorum seriem non describant, passim tamen eorum testimoniis sic utuntur, ut eos omnes in sacris divinisque libris a se habitos non obscure testentur.

CAPUT V.

De hæreticis, qui libros Testamenti veteris primi ordinis oppugnant.

Et si vero in Ecclesia Catholica, Orthodoxorum omnium consensione enumeratorum librorum semper viguit auctoritas; non defuere tamen hæretici, qui libris iisdem omnem prorsus auctoritatem detraxere niterentur. Quoniam autem illas eorum hæreses majorum nostrorum diligentia jam dudum extinctas ac sepultas, rursus hoc nostro sæculo Sixtus Senensis in extrema sua Bibliotheca stylo prosecutus est, quam brevissime potero ab antiquis istis non tam hostibus, quam umbris hostium me expediam. Igitur decem et octo hæreses adversus eos libros, quos in primo ordine recensuimus, diversis temporibus exstiterunt.

Prima eorum est, qui libros Testamenti veteris, quod eos a malo Deo quodam dictatos existimarent, in universum respuebant. Ita sensere primum Simoniani, Basilidiani, Marcionitæ apud Irenæum lib. I cap. 20, 22, 29., deinde Manichæi apud Epiphani. hæres. 66. Bogomiles apud Eutymium Panopliæ par. II. tit. 23. cap. 1. Albigenes apud Antonin. par. IV. tit. 11. c. 7. Nostro etiam sæculo, quindecim Anabaptistarum prædicantes in Colloquio Franckenhal, vetus Testamen-

tum haud aliter in disputationem Fidei admittendum censuerunt, quam quatenus cum novo Testamento concordat.

Refellunt hanc hæresim Epiphanius in hæresi Manichæorum, Augustinus, cum in lib. adversus Faustum Manichæum, tum in aliis duobus contra adversarium legis et Prophetarum, et Petrus Cluniacensis in epist. contra Petrobrusianos.

Et sane mirandum videtur, eos hæreticos qui Testamenti novi libros venerabantur, contemnere potuisse libros Testamenti veteris, cum hi ab illis et plurima et luculentissima suæ auctoritatis habeant testimonia: *Necesse est, inquit Dominus, impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me* (2). Et Apostolus: *Paulus, inquit, Apostolus segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis* (3), et rursum: *Scriptum est, quia Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et unum de libera, quæ sunt per allegoriam dicta: hæc enim sunt duo Testamentum* (4). Item alibi: *Multifariam multisque modis, olim Deus loquens Patribus in Prophetis, novissime locutus est nobis in Filio, etc.* (5)

Alter hæresis Ptolomæi cujusdam fuit: qui, ut Epiphanius refert hæres. XXXIII, legem Mosis tres in patres dividebat; atque unus quidem mundi Opificem auctorem faciebat, alterius Mosem, tertius Seniores Synagogæ. Nec vero mundi Opifex Ptolomæo Deus verus erat, sed medium quoddam nomen inter Deum, et Diabolum. Itaque non modo legem universam, sed nec ullam ejus partem sacram divinamque esse censebat.

Refellit hanc hæresim Zacharias apud Lucam, c. I., ubi testatur Dominum Deum Israel locutum esse per ora Sanctorum, qui a sæculo sunt, id est, omnium Prophetarum ejus. Refellit eandem Apostolus Paulus, cum omnem Scripturam divinitus inspiratam esse affirmat, II Timoth. III.

Tertia est hæresis Theodori Mopsuestiæ Episcopi, qui Prophetas omnes, non quidem aperte rejicit, sed dum impudenter affirmat, nihil eos de Christo unquam prædixisse, ut ex fragmentis commentariorum ejus quæ in V Synodo collat 4, recitantur intelligi potest, cum ipsorum Prophetarum utilitatem et auctoritatem nimium extenuat, tum ipsum Christum et Apostolos clarissimorum men-

(1) Nunc videri potest explicitius in Spicilegio Solesmensi. — (2) Luc. XXIV. 44. — (3) Rom. I. 1. — (4) Galat. IV. 22. — (5) Hebr. I. 1. 2.

(1) Cap. XIX.

daciorum reos facit. Quid enim aliud, quam mendacium erit, quod ipsa veritas de se ait, cum perfecto testimonio Isaia subjunxit: *Hodie impleta est haec Scriptura in auribus vestris?* (1) quid aliud quam mendacium erit, quod Petrus ait: *Huic omnes Prophetae testimonium perhibent?* (2)

Omitto caetera Prophetarum testimonia, quae passim in Testamento novo de Christo ab Evangelistis et Apostolis explicantur. Tot enim sunt, ut brevi enumerari non possint. Vide Math. I, II, IV, XII, XXI, XXVII, Marc. XII, XV, Luc. XI, Joan. II, XII, XIX, Actor. II, IV, XIII, Ephes. IV, Hebr. I, X, etc.

Quarta haeresis Psalmos Davidis ut humana, vel profana potius cantica, sine ullo divino afflatu conscripta repudiat. Auctores hujus erroris Philastrius in catalogo haeret. cap. 127, Nicolaitas et Gnosticos facit, Paulum Samosatenum scriptum reliquit Eusebius lib. VII. hist. c. 25, Psalmos illos, qui in Christum canebantur, tanquam recens excogitatos de Ecclesia sustulisse.

Sed fortasse Paulus iste non tam Psalmos Davidis, quam Hymnos aliquos Ecclesiasticos ab Ecclesia sua removit. Neque enim credibile est, Davidis Psalmos post tot secula Samosateno recens excogitatos videri potuisse. Sane deliramentum hoc refellunt apertissimis verbis, cum ipse David, tum etiam Christus et Apostoli: *Hec sunt novissima verba*, inquit auctor libri Regum, *que dixit David filius Isai: dixit vir cui constitutum est de Christo Dei Jacob, egregius Psalter Israel: Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam* (3); et Dominus: *Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum dicens: Dixit Dominus Domino meo sede a dextris meis?* (4) quae verba in CIX Psal. scripta leguntur. Et Apostoli omnes una voce, *Tu Domine*, inquit, *qui Spiritu sancto per os patris nostri David pueri tui dixisti: Quare frenuerunt gentes*, Ps. II. (5) Denique Apost. Paulus in epist. ad Hebraeos: *Sicut dixit, Spiritus sanctus: hodie si vocem ejus audieritis*; quae sunt verba Ps. XCIV. (6)

Quinta haeresis Hebraeorum est, quin Talmud. ord. IV, tract. 3., nec librum Job in divinis voluminibus habent, nec ipsum Job unquam vixisse inter homines putant. Postiores Rabbinii, ut R. Salomon. R. Levi ben

Gerson, et alii nonnulli, librum quidem recipere videntur, quippe cum commentariis illustrare conati sunt; sed ipsum Job non semel, nec leviter reprehendunt. Siquidem R. Salomon audacter affirmat, Sanctum Job impatientem calamitatis quae illi acciderat, non verbis, sed corde peccasse; R. autem Levi ulterius progressus scribit: hunc beatum virum abnegate providentiae divinae, resurrectionisque mortuorum justissimas poenas dedisse.

Martinus quoque Lutherus in convivialibus sermonibus, tit. de Patriarchis et Prophetis, affirmat, se non credere omnia ita esse gesta, ut in lib. Job narrantur. Et rursus tit. de lib. veteris et novi Testamenti ait: librum Job esse veluti fabulae argumentum ad proponendum patientiae exemplum.

At profecto, nec historiam Job esse conflictam, et ipsum Job vere Sanctum atque perfectum virum fuisse, locupletissimus testis adversus Hebraeos Ezechiel esse potest: *Si fuerint*, inquit Deus per Ezechielem, *tres viri isti in medio ejus, Noe, Daniel, et Job, ipsi in justitia sua liberabunt animas suas* (7): ut interrim omittamus, quae de S. Job, Tobias e. III. et Jacobus cap. V. scribunt; necnon quae ex hoc libro e. V. Apostolus, ut ex reliqua divina Scriptura, in medium adducit I. Corinth. III; horum enim testimonia Thalmudistae non recipiunt.

Sexta haeresis eorum est haereticorum, qui teste Philastrio in Catal. haereseon, cap. 132. et Jacobo Christophitano, praefatione commentariorum in Cantica, librum Salomonis repudiant, qui inscribitur Ecclesiastes, quod eum librum Salomon in extrema senectute composuisse videatur, cum depravatus amore mulierum, summum bonum in corporis voluptatibus constituebat, atque ad Epicuri, sive Aristippi philosophiam aditum parabat.

Martinus Lutherus in convivialibus sermonibus, tit. de lib. veteris et novi Testamenti, dicit, auctorem libri, qui Ecclesiastes inscribitur, sibi videri ocreis et calcariis destitutum, equitare tantum in saccis, quemadmodum ipse soleret, cum adhuc esset in cenobio.

Sed tantum abest, ut Salomonis Ecclesiastes de voluptate concionetur, ut omnes po-

tius ad humanarum rerum despicientiam Deique motum, quasi magister morum severus et vehemens, oratione gravissima adhortetur. Quale est illud exordium? *Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes: Vanitas vanitatum et omnia vanitas* (1). Qualis illa peroratio? *Finem loquendi pariter omnes audimus; Deum time, et mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo* (2). Nec vero media dissentiant: *Risum, inquit, reputavi errorem, et gaudium dixi, cur frustra deciperis?* (3). Et: *Dixi in corde meo, iustum et impium judicabit Deus* (4). Et: *Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei et appropinqua ut audias: multo enim melior est obedientia, quam stultorum victimae* (5). Et: *Ne temere quid loquaris, nec cor tuum sit velox ad proferendum sermonem*. Et: *Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivi* (6). Et: *Quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala* (7). Et: *Melior est sapientia, quam arma bellica, et qui in uno peccaverit, multa bona perdet* (8). Et: *Vae tibi terra, cujus Rex puer est, et cujus Principes mane comedunt. Beata terra, cujus Rex nobilitas est, et cujus Principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, et non ad luxuriam* (9). Denique: *Scito, quod pro his omnibus adducet te Deus in iudicium. Aufer iram a corde tuo, et amove militiam a carne tua: adolescentia enim et voluptas vana sunt* (10). Num ista sapiunt Aristippum? Anne unquam ex Epicuri officina tam severa praecipia prodierunt?

Quod si Ecclesiastes interdum edendi et bibendi delectationem non esse aspernamdam praecipit, non eo facit, quod omnia voluptate mediatur, sed ut avaros et sordidos quosdam perstringat, qui malunt necessariis ac licitis vitae humanae commodis et delectationibus seipsos fraudare, quam de cumulo pecuniarum vel minimum detrudere.

Nec pauca etiam sunt, quae in hoc libro non ex sententia Salomonis, sed ex vulgi, atque insipientium, et voluptariorum hominum opinione dicuntur: quod eleganter et copiose demonstrat S. Gregorius, lib. IV Dialog. cap. 4.

Sed nec illud vere ab haereticis affirmatur, librum hunc eo tempore esse conscriptum, quo Salomon amore mulierum corruptus erat; id quod quatuor rationibus demons-

trari potest. Primum enim in III. lib. Reg. cap. IV et XI. et in eo libro qui Ecclesiasticus inscribitur, cap. XLVII, cum ordine recensentur acta Salomonis prius de libris ejus, quam de amoribus narratur.

Deinde in hoc ipso libro, de quo agimus, constanter affirmat Ecclesiastes, sapientiam suam, quam videlicet divino munere quondam acceperat, ad eam usque aetatem se cum permansisse: *Sapientia quoque*, inquit, *perseveravit mecum* (11): non est autem verisimile, celestis sapientiae lumen cum ea cordis depravatione simul habitare potuisse, de qua loquitur Scriptura, cum ait III Reg. XI. *Et averterunt mulieres cor ejus; cumque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur Deos alienos* (12).

Deinde in secundo capite hujus libri enumerat Salomon omnes delicias suas, palatia, piscinas, pomaria, servos, ancillas, cantica, modulationes, aurea vasa atque argentea, et alia id genus permulta; tot vero concubinarum atque uxorum, praeter quibus omnes alias delicias facile contemnebat, quaeque sola cor ejus emollire atque corrumpere poterunt, nec meminit quidem. Amare igitur nondum ceperat, quo tempore librum hunc conficiebat.

Postremo, quis credat ab animo illo tam molli, atque effeminato, qualis erat Salomonis, cum is septingentarum conjugum, et trecentarum pellicum amoribus inserviret, tam graves sententias, quales paulo ante recitavimus, proficisci potuisse?

Non ignoro, sententiam veterum Judaeorum esse, teste S. Hieronymo in c. I Ecclesiastae, librum hunc esse compositum a Salomone post peractam peccatorum penitentiam, quam etiam penitentiam idem Hieronymus approbare videtur in Commentario Ezechielis, cap. XLIII, sed probabilior semper existimavi S. Augustini sententiam, qui in Psal. CXXVI et alibi saepe, Salomonem reprobatum a Deo fuisse scribit, quod Scriptura divina senectotem ejus gravissime reprehendat, nec de penitentia aliquid usquam addat. Si quis tamen priorem sententiam sequi malit, nihil impedit, cum utraque sententia ad id, quod modo agimus, deserviat. Atque hactenus de Ecclesiaste.

Septima haeresis non dissimilis est supe-

(1) Luc. IV. 21. — (2) Act. X. 46. — (3) II. Reg. XIII. 1. — (4) Math. XXII. 46. — (5) Act. IV. 26. — (6) Hebr. III. 7. 8. — (7) Cap. XIV. 14.

(1) Eccl. I. 2. — (2) Eccl. XII. 13. — (3) Eccl. II. 2. — (4) Eccl. III. 17. — (5) Eccl. IV. 17. — (6) Eccl. VII. 3. — (7) Eccl. VIII. 11. — (8) Eccl. IX. 18. — (9) Eccl. X. 16. — (10) Eccl. XI. 9. — (11) Eccl. II. 9. — (12) II. Reg. IX. 3. et 4.

riori, ut enim Philastrius c. 133. et Jacobus Christophollitanus loco notato scriptum reliquerunt; non detulerunt ex antiquis hereticis, qui existimarunt, Canticum Canticorum, non spiritu Dei veri, sed Cupidinis afflatu scriptum esse, nihilque aliud eo Cantico comprehendendi, quam sermones amatorios Salomonis Regis, et uxoris ejus filiae Pharaonis. Quocirca profanum esse Canticum, eaque de causa nullum in toto libro Dei nomen inveniri, quod idem Castalion tribuit Beza, præfatione in Josue.

At si sponsa illa quæ in his carminibus tantopere celebratur, filia Pharaonis, id est, potentissimæ Regis esset, quam multa inepitissime a sapientissimo homine dicerentur! An illud Cant. I. in filiam Regis convenire potest: *Filiæ matris mee pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis: Vineam meam non custodivi* (1)? Num etiam illud ibidem: *Abi post vestigia gregum tuorum, et pascere hædos tuos* (2)? Quid illud: *Invenierunt me custodes, qui circumveniunt civitatem, percurserunt me, et vulneraverunt me* (3)? Quid item illud: *Quis mihi det, te fratrem meum suggerent ubera matris mee, ut inveniam te foris, et deosculer te* (4)? Quis credat filiam Regis Ægypti vel mulierem rusticanam, vel sororem Salomonis esse, vel a custodibus murorum vulnerari potuisse?

At eadem, quæ alicubi ut rusticana describitur, alibi filia principis appellatur: *Quam pulchri*, inquit, *sunt gressus tui in calcamentis filia Principis* (1). Et rursum, quæ cap. V vulnerata dicitur a murorum custodibus, eadem cap. VI, terribilis introducitur, ut castrorum acies ordinata. Nimirum hæc est prudentia Spiritus sancti, ut explicaret Deus benevolentiam suam in genus humanum, et quam ardenti charitate per mysterium Incarnationis Ecclesiam, quasi sponsam aliquam, sibi Christus copulaverit, multo ante cani voluit carmen nuptiale.

Ut autem nulla daretur occasio suspicandi, vel filiam Pharaonis, vel aliam certam feminam isto carmine laudari, ea de sponsa sua scribi voluit, quæ nulli uni mulieri aptari possent.

Qua etiam ratione factum esse credimus, ut cum sponsæ forma commendatur, et quæ coloribus suis depingitur, ea dicantur, quæ aptissime quidem in Ecclesiam conveniunt, feminam vero aliquam dedecore

potius quam ornare possint. Quæ namque esset species ejus mulieris, cujus caput esset vastum ut Carmelus, nasus ut turris, oculi ut piscinae, dentes ut greges ovium detonsarum, ipsa vero tota nigra ut tabernacula Cedar.

Neque vero illud alienum est, quod ex decem nominibus Dei, quæ passim occurrunt in divinis libris Testamenti veteris, quæque breviter explicantur in epist. S. Hieronymi ad Marcellam, quæ est n. 136, nullum in hoc spiritu epithalamio locum habet. Si quidem in reliquis libris Testamenti veteris, Deus, quod ageret cum synagoga, id est, cum ancilla, idemdem se Deum, Dominum, fortem, omnipotentem nominabat; in Canticis vero amoris, ubi Dei Filius cum Ecclesia, id est, sponsus cum sponsa colloquitur, merito ea nomina pretermittit, quæ ad inveniendum terrorem accommodata erant: et solum se sponsum, patrem, amicum, amantem, atque amatum appellat; quæ nomina ad amorem fovendum, vel exultandum pertinent.

Octava hæresis Porphyrii est, de qua ita scribit S. Hieronymus, præfatione Commentariorum in Daniele: « Contra Prophetam Danielem duodecimum librum scribit Porphyrius, nolens eum ab ipso, cujus inscriptus est nomine, esse compositum, sed a quadam, qui temporibus Antiochi, qui appellatus est Epiphaneus, fuerit in Judæa: et non tam Danielem ventura dixisse, quam illum narrasse præterita. Denique quicquid usque ad Antiochum dixerit, veram historiam continere: si quid autem ultra opinatus sit, quia futura nescierit, esse mentitum. »

Ac, ut omittamus de libro Danielis divinum Christi testimonium ex cap. XXIV S. Matthæi, quod a Porphyrio non recipitur, scribit Joseph. lib. XI. Antiq. cap. 8., Alexandro Magno venienti Hierosolymam, oblatum a sacerdotibus fuisse volumen Danielis, atque eum locum c. VIII demonstratum, ubi arietem ab hircu, id est, Regem Persarum a Rege Grecorum devictum ac profligatum iri, Daniel idem et prædicabat, et explanabat. Cum autem Alexander Antiochum annis amplius centum et quinquaginta præcesserit, qua ratione fieri potest ut is liber Antiochi tempore scriptus fuerit, qui tanto ante Alexandro demonstratus fuit? Quæ vero post Antiochi ætatem in Daniele sequuntur vati-

(1) Cantic. I. 5. et 7. — (2) Cantic. V. 7. — (3) Cantic. VIII. 1. — (4) Cantic. VII. 1.

cinia, ea non mendacia, ut vult Porphyrius, sed oracula esse verissima is demum infellet, qui eos libros diligenter evolvet, quos S. Hieronymus præfatione Commentarii in Danielem legendos monet.

CAPUT VI.

De hæreticis, qui libros Testamenti novi supra numeratos oppugnant.

Non hæresis Evangeliorum libros in universum fore repudiat. Auctores hujus erroris bifariam dividuntur. Nonnulli enim in ea hæresi sunt, ut neque ab Apostolis, neque ab aliis discipulis Domini scripta esse Evangelia arbitrentur, sed a quibusdam impostoribus, qui nulla falsa veris admiscuerint, et tamen hæc sua commenta pro scriptis Apostolicis venditaverint. Ita sensisse atque scripsisse Faustum Manicheum, auctor est S. Augustinus lib. XXXII, Contra Faustum, cap. 2. et lib. XXXIII, cap. 3. Nonnulli vero Evangelia quidem, ab Apostolis scripta esse non negant, sed ea tamen plurimis in locis, vel ipsa secum, vel cum veritate pugnare contendunt: propterea quod Apostoli partim, ut homines interdum erraverint, partim studiose magistri sui gloriam confectis narrationibus ornare non dubitaverint.

Atque hæc sententia permultos habuit patronos. Primum Ethnicos, teste Augustino II. Retract. c. 46. deinde Julianum apostatam, teste Cyrillo lib. X. in Julianum; tum Mahumetem Pseudopropheta, teste Joanne Damasceno, libro De centum hæresibus; denique etiam nostris temporibus Othonem Brunfelsium, teste Joanne Cochleæ libro De Scripturæ et Ecclesiæ auctoritate, cap. 3 et 4.

Ac priorem quidem hæresim, qui est Manicheorum, S. Augustinus, lib. XXXII Contra Faustum, c. 46 et 21. et lib. XXXIII c. 7, duplici ratione confutat: Primum, quod Manichei, cum ex Evangelis errores suos confirmare nitantur, et tamen eadem Evangelia ab impostoribus quibusdam scripta esse contendunt; ita sane agere videantur, ac si quis testem suum prius dicat falsitate

esse corruptum, et tunc demum eum producat ad testimonium.

Deinde, quoniam si ex tam clara tot sæculorum sibi invicem succedentium contestatione continua, non satis probatur, Apostolorum esse eas litteras, quas Apostolorum dicit, et tenet Ecclesia ab ipsius Apostolis propagata, et per omnes gentes longe lateque diffusa; omnium litterarum atque librorum fides pereat necesse sit. Si quidem Hippocratis libros, Platonis, Aristotelis, Ciceronis, Varronis, aliorumque hujusmodi auctorum, unde constat esse ipsorum? Unde, si quis hoc neget, nec saltem refellitur, sed ridetur; nisi quia sic eos ab ipso eorum tempore usque ad hoc tempus successionis series commendavit, ut plane sit hæc de re dubitare dementis?

Alteram deinde hæresim hircæ argumentis idem Augustinus lib. I De consen. Evangel. cap. 7 et 8, non minus breviter, quam acute refellit: Primum, si de Pythagora atque Socrate, qui nihil ipsi suum scriperunt, discipulis eorum scribitur credimus; quæ causa est, cur Apostolis de magistro suo scribitur non sit fides habenda? An illi fortassis, quoniam sapientes erant, discipulis facere veraces poterunt; non potui veraces facere discipulos Christus, qui, ipsis etiam consentientibus, sapientia omnibus præstavit?

Deinde cum illi ipsi, qui falsa scripsisse Apostolos clamant, Christum sapientissimum hominem fuisse censeant, neque id aliunde, quam ex Apostolorum litteris discere poterint; an non satis perspicue convincuntur, Apostolorum libris modo credere, modo non credere, non rationis judicio, sed arbitrio voluntatis? Præterea si magistri gloriam discipuli nimis cupide scriptis suis amplificare studuissent, debebant certe crucis ignominiam aut silentio tegere, aut attingere quam brevissime: in reditu vero ab inferis, atque ascensione in cælum explicanda orationem longissimam ponere. Quo igitur consilio Evangelistæ omnes resurrectionem atque ascensionem vix commemorant; in exponendis vinculis, flagellis, cruce, contumeliis, dedecore, cruciatibus, quam diutissime immorantur? Nimirum non magistri laudes falsa narratione prosequi, sed Christi sermones, resque ab eo gestas simpliciter ac vere litteris commendare propositum habuerunt.

Decima hæresis tres Evangelistas recipit, Matthæum, Marcum, Lucam, Joannem ut

illis contrarium repudiat. Hanc hæresim sine nomine auctoris Philastrius refert c. 60. sed Alogianorum, sive Alogorum dici posse, censet Epiphanius hæres. 51, quem sequitur S. Augustinus hæres. 30.

Undecima hæresis solum Matthæum ex Evangelicis probat: auctorem hujus hæresis Ebionem fuisse, scribit Irenæus lib. I, cap. 26. Vide etiam de hac re Epiphanium hæres. 30, et Eusebium lib. III hist. Eccles. cap. 21.

Duodecima hæresis, quæ est Cerinthi, eodem teste Irenæo, l. III c. 11, solius Marci Evangelio utitur.

Decimatertia hæresis Marcionis est, ut Irenæus ibidem, et Tertullianus libro de præscrip. adversus hæreticos scriptum reliquerunt, solum Lucam in pretio habet; quanquam nec integrum, sed mutilum et corruptum, ut ex Tertulliano lib. IV contra Marcionem, et Epiphanio hæres. 24 planum est.

Decimaquarta hæresis Evangelistam nulum agnoscit, præter unum Joannem; cujus hæresis auctorem Valentinum ibidem Irenæus facit. Atque hanc hæresim vigere ac florere vehementer optasse videtur Martinus Lutherus, tametsi, quoniam rem esse hoc tempore nimis difficile intellexit, non nimum operæ ac laboris in eo ponendum esse putavit. Certe præfatione in novum Testamentum, ut etiam Joannes Cochleus animadvertit in libro de Scripturæ et Ecclesiæ auctoritate, cap. 3. et in Septicipite cap. 5, abolendam esse dicit illam falsam opinionem, quod sint tantum quatuor Evangelia. Item Joannis Evangelium esse unicum, pulchrum, verum, ac principale Evangelium, aliisque tribus longe ac late præferendum, adeo ut etiam Pauli ac Petri Epistolæ longe præcedant tria illa Evangelia Matthæi, Marci, ac Lucae.

Has quinque postremas hæreses veteres Patres ut refutarent, multis rationibus demonstrare conati sunt, non modo quatuor tantum esse libros Evangeliorum, verum etiam nec plures, nec pauciores confici debuisse. Vide Irenæum lib. III, c. 11; Tertull. lib. IV. in Marcionem; Ambrosium præfatione Commentariorum in Lucam, et lib. X, cap. 101; Eucherium lib. I in Gen. c. 14; Hieronymum præfat. Commentariorum in Matth. August. lib. I, de consensu Evangel. c. 6; Greg. hom. IV in Ezech. Et sane, ut rationes alias interim omitamus, quid signi-

ficare credenda sunt quatuor illa animantia, quæ Ezechieli et Joanni divinitus ostensa sunt, Homo, Leo, Vitulus, Aquila; nisi quatuor Evangelistas, Matthæum, Marcum, Lucam et Joannem? Id enim non solum litteris et vocibus populi ubique testantur, sed ipsi etiam parietes signis et imaginibus clamant.

Quintadecima hæresis librum Actorum Apostolorum e numero divinarum voluminum detrahit. Auctores hujus hæresis multos habemus, Cerinthum apud Philastrium cap. 36; Cerdonem apud Tertull. de præscrip.; Tatianum apud Eusebium lib. IV hist. cap. 29.; Manichæum apud Augustinum lib. de utilitate credendi cap. 3.

Sextadecima hæresis Ebionitarum est, qui scripta omnia Pauli Apostoli rejiciunt, et ipsum Paulum Græcum atque apostatam vocant: testes sunt Irenæus lib. I, cap. 26., et Epiphanius hæres. 30. Eundem errorem Helcheseitis postmodum placuisse, scribit Eusebius in VI libro hist. Eccles. cap. 27.

Decimaseptima hæresis, quæ est Marcionis, testibus Epiphanio, hæres. 42., ac Hieronymo præfat. Comment. Ep. ad Titum, Epistolæ ad Timotheum et Titum integras respuit: e cæteris, quod sibi videtur, spongia sua delet. Refellit has tres hæreses accurate Petrus Cluniacensis Abbas in epistola priore adversus Henricianos et Petrobusianos: nec est operæ pretium in re tam perspicua tempus terere.

Postrema, eorum hæresis est, qui in ipsi B. Pauli epistolis, aliisque sacris ac divinis libris, non omnia scripta esse volunt dicente Spiritu sancto, sed aliqua interdum sola prudentia et ratione humana duce. Quocirca totam Epistolam ad Philemonem, ut more humano scriptam contemperunt. Laborabant olim hoc errore, tum Anomei apud Epiphanium hæres. 76, tum etiam alii quidam apud Hieronymum in cap. VI Michæe, et præfat. Comment. epist. ad Philemonem, et apud Augustinum lib. II contra adversarium legis et Prophetarum cap. 2.

Nostro sæculo Erasmus eandem hæresim renovavit: siquidem in annotationibus suis ad II et XXVII cap. Matth. non obscure scripsit, non esse metuendum, ne totius Scripturæ corruat auctoritas, si levis aliquis error in ea deprehendatur, præsertim cum Evangelistas interdum memoria lapsos Augustinus concedat, lib. III de consensu Evangel. cap. 7; et negari nullo modo posse videatur.

Refellunt hanc hæresim Epiphanius, Hieronymus, et Augustinus locis paulo ante notatis. Quia vero S. Augustini testimonio Erasmus abutitur, operæ pretium erit, ut hujus unius doctoris verba in medium adferamus. Sic igitur loquitur S. Augustinus, II de consensu Evangelistarum: «Omniem autem falsitatem abesse ab Evangelistis decet, non solum eam, quæ mentiendi promittitur, sed etiam eam, quæ obliviscendo (1).» Non igitur, ut vult Erasmus, errorem ex memoriæ lapsu Evangelistæ tribuit Augustinus.

Rursum in epist. 8 ad S. Hieronymum, inquit: «Admisso enim semel in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio, nulla illorum librorum particula remanebit, non ut cuique videbitur, vel ad mores difficilis, vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis auctoris consilium officinumque referatur.» Quæ ratio Augustini firmissima est, si enim erratum aliquod in Scripturis, sive imperitia, sive oblivione, sive alia quacumque humana imbecillitate ab auctore committi potuit, quicumque locus proferatur, de eo questio esse poterit, an in eo scribendo auctor non dormitaverit.

Quid igitur, inquit, sibi voluit Augustinus, cum in tertio libro, de consensu Evangelistarum, quod apud Matthæum legatur Hieremias pro Zacharia, nominis errorem tribuit lapsi memoriæ? Respondeo, non legisse me apud Augustinum errorem, vel lapsum, ut Erasmus dicit, sed a Spiritu sancto mirabiliter gubernatam mentem Evangelistæ, sine errore et sine lapsu. Id unum Augustinus dicit, scribenti Evangelistæ, divina providentia unius Prophetæ nomen pro alio occurrisse: in quo si lapsus, aut error fuit, certe Spiritus sancti fuit. Spiritum sanctum vero labi, aut errare posse, nemo sanæ mentis unquam dixit. Sed verba ipsa S. Augustini audiamus.

«Quid, inquit, intelligendum est, nisi hoc actum esse secretiore consilio providentiæ Dei, qua mentes Evangelistarum sunt gubernatæ? Potuit enim fieri, ut animo Matthæi Evangelium conscribentis pro Zacharia Hieremias occurreret, ut fieri solet, quod tamen sine ulla dubitatione emendaret, saltem ab aliis admonitis, qui ipso adhuc in carne vivente hoc legere potuerunt, nisi cogitaret recordationi suæ, quæ sancto Spiritu rege-

batur, non frustra occurrisset aliud pro alio nomen Prophetæ, nisi quia ita Dominus hoc scribi constituit. Cur autem ita constituerit Dominus, prima illa causa utilissima debet facillime cogitari, etiam si esse insinuatam, ita omnes sanctos Prophetas uno spiritu locutos mirabili inter se consensione constare, ut hoc multo amplius scilicet, quam si omnia Prophetarum uno unius hominis ore dicerentur, et ideo indubitanter accipi debere quæcumque per eos Spiritus sanctus dixit, et singula esse omnium, et omnia singulorum. Cum igitur et quæ dicta sunt per Hieremiam tam sint Zachariæ quam Hieremie; et quæ dicta sunt per Zachariam tam sint Hieremie quam Zachariæ; quid opus erat ut emendaret Matthæus; cum aliud pro alio sibi nomen occurreret a se scriptum relegisset, ac non potius sequens auctoritatem Spiritus sancti, a quo mentem suam regi plus nobis ille utique sentiebat, ita hoc scriptum relinqueret, sicut eum admonendo constituerat ei Dominus, ad informandos nos tantam verborum suorum inter Prophetas esse concordiam, ut non absurde, imo congruentissime etiam Hieremie deputaremus, quod per Zachariam dictum reperimus (2)?»

Argumenta quæ Melchior Canus lib. II. De locis Theolog. cap. 16, 17, 18, pro hac hæresi adducit, et diluit, præmittenda mihi esse putavi, tum quod ea apud nullum hæreticorum legerim, tum etiam quod ab ipso Cano facile peti possint.

CAPUT VII.

De libro Esther.

Hactenus de primo ordine sacrorum librorum disputatum est: nunc de libris singulis secundi ordinis, de quibus major difficultas est, seorsim disseremus. Ac primus se offert liber Esther, quem librum tres gravissimi scriptores extra Canonem posuerunt, Melito Asianus apud Eusebium lib. IV hist. cap. 26., Athanasius in Synopsi, et Gregorius Nazianzenus in eo carmine quod scripsit de

(1) Lib. II. Cap. 12. — (2) De consens. Ev. Lib. III. Cap. 7.